

Kulman Katalin

How the aspects of sustainability and environmental care are handled by the National curriculum of geography courses?

A környezeti szempontok megjelenése a földrajz tantárgy tartalmi szabályozó dokumentumaiban

kulmankata@gmail.com

ELTE TÓK, tanársegéd

A környezeti problémákról szóló híradások, a környezeti katasztrófákat okozó szélsőségek megjelenése a hagyományos és digitális felületeken tudatosítják bennünk azt, hogy a Föld, amin élünk és ahol a jövő nemzedékének az otthona lesz, veszélyben van. A mai világban tapasztalható gyors és széleskörű információáramlás miatt nemcsak a felnőttek, hanem a gyerekek is hallanak olyan környezeti problémákról, katasztrófákról, amelyek nem a lakóhelyükön, országukban vannak. Magyarországon is ismerhetik az óceánok és tengerek vizének olajszennyezettségét, vagy a nagy mennyiségben a vizekben lévő műanyag szemét problémáját. A veszélyeztetett állatok, a szelektív hulladékgyűjtés, az esőerdők kiirtása, a klímaváltozás, a jégsapkák olvadása, a tengervíz szintjének emelkedése a környezet károsításának egymással összefüggő, ok-okozati kapcsolatban lévő tényezői. Ezeknek a kapcsolatoknak a megértése, az egyes környezeti problémák kiváltó okainak és mindezek megelőzésének – feltéve, ha létezik ilyen – a bemutatása és megtanítása elsősorban a természettudományos tantárgyak – biológia, kémia, fizika, földrajz – feladata.

Földrajz szakos pedagógusként a földrajz óráim egy részében igyekeztem felhívni a diákjaim figyelmét arra, hogy a híradásokban éppen milyen környezeti katasztrófákkal vagy környezetvédelmi problémákkal foglalkoznak, kértem, hogy nézzenek utána lehetőség szerint, hogy milyen konkrétumokról szólnak a beszámolók, milyen rövid és hosszútávú következményei vannak az adott eseménynek, és hogyan lehetett volna megelőzni annak bekövetkezését. Azt tapasztaltam, hogy jelenleg az iskolákban lévő földrajz tankönyvekben a környezeti szempontok, a környezetvédelem és a fenntarthatóság a többi témakörhöz képest kisebb arányban fordul elő, ugyanakkor az egyes fejezetekhez szorosan kapcsolódó környezetvédelmi, környezeti, fenntarthatósági problémák megjelennek minimális információval a fejezetek végén.

Jelen kutatásommal az volt a célom, hogy a közoktatás országos tartalmi szabályozó dokumentumait – Nemzeti Alaptanterv (NAT), Kerettantervek – áttekintsem a földrajz tantárgy szemszögéből, kiemelve a környezeti problémák, a környezeti nevelés, a fenntarthatóságra nevelés és a környezetvédelem szempontjait, valamint javaslatot fogalmazzak meg a jelen kutatás lehetséges folytatásával kapcsolatban.

A kutatás módszere

Kutatásom módszerének a tartalomelemzést választottam. A kvantitatív módszerek a táblázatokban, statisztikákban lévő számszerű információkat, adatokat dolgoznak fel különféle mutatók segítségével, amelyek eredménye megadják a válaszokat a kutatás kérdéseire. A kvalitatív módszereknél az emberi információk feldolgozása és a rejtett tartalmak felismerése adhatnak választ a megfogalmazott kérdésekre és szolgálhatják a hipotézisek indoklását.

BERELSON (1952) szerint „A tartalomelemzés a kommunikáció manifeszt tartalmának objektív, szisztematikus és kvantitatív leírására szolgáló kutatási technika”. ANTAL (1976) megfogalmazásában „Tartalomelemzésnek nevezünk minden olyan eljárást, amelynek során közlemények, üzenetek törvényszerűen visszatérő sajátosságai alapján módszeres és objektív eljárással olyan következtetéseket vonunk le, amelyek a közleményekben nyíltan

LX.

GEORGIKON NAPOK

60th Georgikon Scientific Conference

kimondva nincsenek, de az üzenet megszerkesztettségének, azaz kódolásának a módjából kiolvashatók s esetleg más eszközökkel, más módon nyert adatok segítségével megerősíthetők, igazolhatók”. PIETILÄ (1979) megfogalmazásában a tartalomelemzés olyan módszerek csoportja, amelyek segítségével tudományos szabályokra támaszkodva végezhetünk megfigyeléseket és gyűjthetünk információkat dokumentumokból.

KRIPPENDORF (1995) meghatározásában „A tartalomelemzés olyan kutatási technika, amelynek segítségével adatokból a kontextusaikra vonatkozóan megismételhető és érvényes következtetéseket vonhatunk le”. BABBIE (2003) szerint a tartalomelemzés tárgyául szóba jöhetnek könyvek, képeslapok, újságok, dalok, festmények, törvények és alkotmányok, de különösen alkalmas arra, hogy választ adjon a kommunikációkutatás klasszikus kérdésére: ki, mit mond, kinek, miért, hogyan és milyen hatással. McQUAIL (2003) értelmezésében a korszerű tartalomelemzés arra a feltevésre épül, hogy a leplezett vagy rejtett jelentések a legjelentősebbek, és ezeket nem lehet közvetlenül kiolvasni egy kvantitatív elemzés számadatiból. A szövegbeli elemeknek tehát nemcsak a gyakoriságával, hanem kapcsolataikkal és összefüggéseikkel is számolni kell, és meg kell figyelni azt is, mi hiányzik. Fel kell ismerni és meg kell érteni azt a sajátos diskurzust, amelyet a szövegben kódoltak.

MÓRÉ (2010) megfogalmazása szerint a „tartalomelemzés olyan módszer, amely bár leginkább a megszámlálható szövegek gyakoriságának értelmezésére terjed ki, de lehetőséget teremt arra, hogy az adott kor, a vizsgálati célcsoport, a háttéresemények alapos ismerete alapján mélyebb tartalmakat, rejtett üzeneteket, összefüggéseket tárjon fel. Ha a korábbi értelmezést mindenképpen fenn akarjuk tartani, úgy a tartalomelemzés a kvalitatív és a kvantitatív módszer együttes alkalmazását eredményezheti.”

Elsősorban McQUAIL értelmezését alapul véve végeztem a kutatásomat, figyelembe véve mindkét dokumentum – NAT és Kerettantervek – elemzésekor a bennünk lévő leplezett vagy rejtett jelentéstartalmakat.

A közoktatást szabályozó dokumentumok

Nemzeti Alaptanterv – NAT

A Nemzeti Alaptanterv a magyarországi közoktatás alapvető tartalmi-szabályozó dokumentuma. A Magyar Közlönyben jelent meg, és a jelenleg hatályos törvényt 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet tartalmazza. A NAT fő funkciója a közoktatás tartalmának elvi, szemléleti megalapozása. Meghatározza a közoktatás általános céljait, a közvetítendő műveltség fő területeit, a közoktatás tartalmi szakaszolását és az egyes tartalmi szakaszokban megvalósítandó fejlesztési feladatokat. A NAT meghatároz kulcskompetenciákat, kiemelt fejlesztési feladatokat és műveltségi területeket. Tíz műveltségi terület van a dokumentumban, amely nem tartalmaz konkrét tantárgyakat. A műveltségi területek a következők: Magyar nyelv és irodalom, Idegen nyelvek, Matematika, Ember és társadalom, Ember és természet, Földünk – környezetünk, Művészetek, Informatika, Életvitel és gyakorlat, valamint a Testnevelés és sport. A NAT-ban az anyanyelvi kommunikáció, az idegennyelvi kommunikáció, a matematikai kompetencia, a természettudományos kompetencia, a digitális kompetencia, a szociális és állampolgári kompetencia, a kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképeség és a hatékony, önálló tanulás kulcskompetenciák szerepelnek.

A földrajz tantárgy helye a NAT-ban

A műveltségi területek közül a földrajz tantárgy tartalmi elemeit a Földünk – környezetünk műveltségi terület tartalmi elemei között találjuk meg. Ennek a műveltségi területnek a legfontosabb céljai és alapelvei között szerepel a tanulók megismertetése a Földet és a földi életet fenntartó nagy rendszerek működésével. Szintén célként jelenik meg az erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodás szükségszerűségének, az emberiség egész bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységeinek, és azok következményeinek ismerete. A Földünk – környezetünk műveltségi terület meghatározza, hogy a földrajzi gondolkodás alapvető elemévé kell válnia a fenntarthatóságnak, a globális egymásrataltság és felelősség felismerésének is. A tartalmak elsajátítása során kiemelt feladat a tanulók környezeti tudatosságának és a helyi, a regionális és a globális szemléletének a fejlesztése. Ez a műveltségi terület hozzájárul a felelős és tudatos környezeti magatartás kialakulásához, mivel rámutat arra a fontos gondolatra, hogy a következő nemzedék számára is megőrizzük Földünket és az emberiség értékeit.

A földrajz tantárgy és a Földünk – környezetünk műveltségi terület tartalmi és képességfejlesztési alapozása az 1–4. évfolyamon az Ember és természet műveltségi terület keretében történik. A magasabb évfolyamok követelményrendszere az Ember és természet mellett az Ember és társadalom műveltségi terület egyes fejlesztési területeihez is kapcsolódik, kiemelve ezzel a Földünk – környezetünk műveltségi terület integráló jellegét.

A Földünk – környezetünk műveltségi terület környezeti szempontú fejlesztési feladatai

A NAT felépítésében külön egységként jelennek meg a különböző műveltségi területek fejlesztési feladatai. Mivel a Földünk – környezetünk műveltségi terület a felső tagozat és a 9-12. évfolyam műveltségi területe, ezért felfedezhető az irányú törekvés, hogy az egyes témakörök fejlesztési céljai folyamatosan, egymásra épülve kerüljenek elő, így biztosítva a diákok számára a komplex látásmódot, a rendszerbe látás lehetőségét.

A Tájékozódás a környezet anyagairól témán belül a környezeti szempontokhoz illeszthető fejlesztési feladatok közé tartozik az emberiség által intenzíven használt nyersanyag- és energiahordozó-készletek végességének belátása. Ehhez szorosan kapcsolódóan megjelenik a feladatok között az energiatakarékos magatartás megalapozása és kialakítása, az energiatakarékosság jelentőségének, az emberiség energiaigénye és a fenntarthatóság ellentmondásainak értelmezése. Az energiaszükséglet kielégítésére lehetséges megoldásként fogalmazódik meg az alternatív energiaforrások használata.

A Tájékozódás a környezet kölcsönhatásairól egységben a földrajzi környezetre kifejtett emberi hatások és az azokból adódó problémák felismerése, megoldási módok keresése az egyik fejlesztési feladat. Konkrét példákon keresztül szemléltetve elvárható a tanulóktól az emberi tevékenységek által okozott környezetkárosító kölcsönhatások, folyamatok felismerése, megismerése és ezek összefüggéseinek értelmezése. További fejlesztési feladatként fogalmazódik meg a környezetkárosító kölcsönhatások következményeinek csökkentésére irányuló hazai és nemzetközi erőfeszítések érzékelése, és a csökkentés során kialakuló gazdasági és társadalmi érdekütközések felismerése.

A Tájékozódás a hazai földrajzi, környezeti folyamatokról témakör fejlesztési feladatai közé tartozik a helyi környezet (iskola, település) természeti, társadalmi, gazdaságtörténeti, környezeti értékeinek és problémáinak felismerése közvetlen tapasztalatszerzés segítségével. Cél, a földrajzi helyzet és a környezeti probléma összefüggésének feltárása, valamint a környezet értékeinek és problémáinak megismerése, ezek hazai, regionális és globális kapcsolatainak értelmezése.

A Tájékozódás a regionális és a globális földrajzi, környezeti folyamatokról témakör környezeti szempontú fejlesztési feladatai közé tartozik a regionális társadalmi, gazdasági, környezeti együttműködések szükségességének alátámasztása. Fontos célként fogalmazódik meg a tájak, települések, társadalmi csoportok, egyes országok a természeti környezet átalakulásához és károsodásához különböző mértékű hozzájárulásának felismerése és tudatosítása. Elérendő feladat a környezetet károsan érintő társadalmi és egyéni cselekedetek visszahatásainak beláttatása és tudatosítása. A témakör kiemelt fejlesztési feladata a fenntartható fogyasztás értelmezése. Alsóbb évfolyamokon kiemelt feladat a természet- és a környezetvédelem alapvető céljainak megismerése saját tapasztalatok alapján. Fontos beláttatni és megértetni a tanulókkal helyi, regionális és globális példákon keresztül, hogy a környezet állapotáért és védelméért mindannyian személyesen felelősek vagyunk. Az országhatárokon átívelő környezetkárosodások megelőzése érdekében fel kell hívni a figyelmüket a nemzetközi összefogás szükségességére.

Közműveltségi tartalmak

A közműveltségi tartalmak részben található azok a műveltségterületekhez kapcsolódó tartalmi elemek, amelyek a kerettantervekben, helyi tantervekben és a tankönyvekben is megjelennek.

Az 5-8. évfolyamon a természeti környezet témaköréhez tartozik a környezetet károsító anyagok és azok hatásainak megismerése. A geoszféra tartalmi egységén belül külön egységként jelennek meg a domborzati és éghajlati adottságokhoz kapcsolódó veszélyhelyzetek. A földrajzi övezetesség témakörén belül a vízszintes és függőleges földrajzi övezetesség természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti megnyilvánulásai jelenik meg tanítandó tartalomként. Önálló fejezetet kapott a felső tagozatos tartalmakban a globális kihívások lokális és regionális forrásai témakör. A globális problémák közé tartoznak az életminőség különbségeinek példái, az urbanizálódás, a környezeti és gazdasági problémák, valamint a helyi környezetkárosítások következményei.

LX.

GEORGIKON NAPOK

60th Georgikon Scientific Conference

Ebben a fejezetben kapott helyet a fenntarthatóság témája is, valamint a fogyasztási szokások változása, a környezettudatosság, az energiatakarékosság, a hulladékkezelés, a szelektív hulladékgyűjtés, a biotermékek, a tudatos vásárlói magatartás és a védett hazai és nemzetközi természeti értékek.

A 9-12. évfolyamon új témakör a térábrázolás. A térábrázolás témakörének környezeti szempontú része az űrkutatás és a távérzékelés társadalmi-gazdasági és környezeti jelentősége. A geoszférák témaköréhez tartozó tartalmi elemek a geoszférakon belüli és az azok közötti folyamatok kölcsönhatásai, társadalmi, gazdasági és környezeti következményei, kezelésük, illetve a veszély- és katasztrófhelyzetek. A világgazdaság szerveződése és működése témaköréhez tartozik a társadalmi-gazdasági mobilitás (munkaerő-vándorlás, tőkemozgás, termelés áthelyeződés), valamint a különféle folyamatok társadalmi-gazdasági és környezeti hatásai. Környezeti tartalommal rendelkezik a fontosabb nemzetközi gazdasági-társadalmi, környezeti és segélyszervezetek, intézmények, és pénzügyi szervezetek szerepét részletező egység. Európa földrajzához tartozó környezeti szempontú tartalmi elemek az Európai Unió földrajzi jellemzői és politikája (mezőgazdasági, regionális, környezeti), illetve az európai társadalmi-gazdasági és környezeti együttműködések.

A középiskolai tartalmi elemek között is külön fejezetet kaptak a globális kihívások: a Föld globális problémái, azok okai és következményei, valamint megoldási lehetőségei, és a geoszférákat érintő veszélyforrások, folyamatok és problémák. A tanulók megismerhetik a társadalmi-gazdasági és a környezeti szempontok kölcsönös érvényesíthetőségét a gazdálkodásban. Oktatási célként fogalmazódik meg a gazdasági növekedés következményeinek, a tudatos fogyasztói és vásárlói magatartásnak, illetve a fenntartható erőforrás-hasznosításnak a diákokkal való megismertetése, valamint a felhasználás károsító hatásait mérséklő lehetőségek bemutatása. Megjelenik ebben az egységben a felelős környezeti magatartás és az egyén társadalmi szerepvállalása. A tanulók feladata a helyi szerveződések, a regionális és a nemzetközi összefogások példáinak feldolgozása a fenntarthatóság eléréséért. Cél a diákok figyelmének felkeltése a környezet- és természetvédelmi feladatok, valamint a környezetgazdálkodás iránt.

A földrajz tantárgy kerettanterve 7-8. évfolyamon

A földrajz tantárgyat 5-6. évfolyamon a Természetismeret tantárgy készíti elő, alapozza meg. Az alapvető tantárgyi célkitűzések közé tartozik – alapul véve a környezeti szempontokat – az, hogy a tanulók megismerjék az emberiség Földre kiterjedő tevékenységeit és az ezekből fakadó természeti, társadalmi és környezeti problémákat. Kiemelt hangsúlyt kap a célkitűzések között a fenntarthatóságra nevelés, amely megköveteli annak meglátását, hogy a rendelkezésre álló erőforrásokkal ésszerűen kell gazdálkodni. Cél, hogy a gyerekekben kialakuljon egyfajta felelős magatartás a szűkebb és tágabb természeti és társadalmi környezet iránt, illetve a jövő generáció érdekeit is szem előtt tartó magatartás, viselkedés és gondolkodás.

A célok elérése érdekében több témakörhöz kapcsolódóan is megjelennek a környezeti, fenntarthatósági szempontok. A szilárd Föld anyagai és folyamatai tematikai egység nevelési-fejlesztési céljainak egyike a természet, mint megbecsülendő és védendő érték beláttatása a talaj példáján keresztül. Ehhez tartozó fejlesztési követelmény a földtani képződmények védelmének megismerése környékbeli példák megfigyelésével, közvetlen tapasztalatszerzéssel.

A 7-8. évfolyam nevelési-oktatási szakaszában az egyes kontinensek természet- és gazdaságföldrajzi bemutatása kap jelentős szerepet. Afrika és Amerika földrajzánál célként fogalmazódik meg a környezeti szemlélet fejlesztése, eszköz ehhez a környezeti problémák világméretűvé válásának érzékeltetése, az emberiség közös felelősségének megértése a környezet állapotában, valamint a hosszú távú természeti, környezeti folyamatok példákban való felismerése. Az egyik legnagyobb probléma – a Száhel, mint ökológiai katasztrófa – ok-okozati megismerése fontos szerepet játszik ebben a témakörben. Az Afrika és Amerika földrajzánál megfogalmazott általános cél Európa, Ázsia, Ausztrália, a sarkvidékek és az óceánok földrajzánál is megjelenik. A világtenger földrajza témakörnél a tengereket, óceánokat veszélyeztető folyamatok értelmezése jelenik meg, például a vízszennyezés, és a túlhalászás. Atlanti-Európa földrajzi jellemzői és problémái témakörnél a szélenergia-hasznosítása; a környezet savasodása, a vízszennyeződés okozati és prognosztikus értelmezése kap jelentős szerepet. Magyarország természeti és kulturális értékei témakörnél a környezettudatosságra nevelés alapvető célként fogalmazódik meg, amelybe beletartozik a természet-, a környezet- és az értékvédelem – védett helyek, objektumok eltérő védettségi fokozatainak összehasonlítása, a védett helyeken engedélyezett tevékenységek megismerése – is.

A 7-8. évfolyam végére cél, hogy a tanulók a társadalmi-gazdasági folyamatok környeztkárosító hatását példákkal tudják bizonyítani, figyelembe véve a lokális problémák globális következmények elvének érvényesülését. Elvárás, hogy a Földet fenyegető veszélyekkel legyenek tisztában, értsék a fenntarthatóság lényegét példák alapján, és ismerjék fel, hogy a Föld sorsa a saját magatartásukon is múlik.

A földrajz tantárgy kerettanterve 9-10. évfolyamon

A 9-10. évfolyam földrajz tantárgy anyagának bevezetőjében a következők fogalmazódnak meg: a természet és a Föld egységes egész, de állandóan változó rendszer, amelyben az ember az egyik szereplő és ez megköveteli az erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodást. A világot átérő gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok értékelésével lehetővé válik a tanulók számára az emberiség bolygónkra kiterjedő természetátalakító tevékenységének, az ezekből következő természeti és társadalmi problémáknak a megismerése úgy, hogy a megoldási lehetőségekhez használható támpontokat kapnak. Ezzel kiemelkedő szerepet kap a felelős és tudatos környezeti magatartás, a jövő generáció érdekeit is szem előtt tartó gondolkodás fejlődése.

Több témakör is foglalkozik a környezeti szempontokkal a 9-10. évfolyamon. A földi tér ábrázolása tematikai egységben a digitális térképi alkalmazások és a térinformatikai rendszerek mindennapi életben való sokoldalú felhasználhatósága – például a környezet károsodásának felismerése – jelenik meg.

A Föld, mint kőzetbolygó szerkezete és folyamatai tematikai egységben az ásványkincs-készletek véges hasznosíthatóságának példáján keresztül a környezet iránti felelősségérzet növelésére való törekvés jelenik meg. Fontos cél a nagy tömegű kőzetátalakítás (pl. cementgyártás) és a fenntarthatóság kapcsolatának szemléltetése, valamint az ércbányászat, a fosszilis energiahordozók kitermelésének, felhasználásának és környezeti következményeinek, a károkozás mérséklésének és a rekultivációnak a bemutatása példákon keresztül.

A talaj témakörénél a fenntarthatóság és a talaj kapcsolatának bemutatása különböző éghajlati övekben, valamint a talaj környezeti hatásjelző szerepének és a talajpusztulás mérséklési lehetőségeinek megismertetése jelenik meg.

A légkör és a vízburok földrajza tematikai egységekben cél az igény kialakítása a felelős környezeti magatartásra az emberi tevékenység vízburokban és légkörben zajló folyamatokra gyakorolt hatásainak bemutatásával. Fontos környezeti szempont a személyes felelősség és a cselekvés szükségességének a felismertetése, a legnagyobb víz- és légszennyező források megnevezése, a szennyeződés élettani, gazdasági stb. következményeinek bemutatása; az egyén lehetőségeinek és felelősségének feltárása a károsítás mérséklésében, a légköri és vízburokban zajló folyamatok egyensúlyának megőrzésében. Oksági gondolkodás fejlesztése a cél a növekvő termelés és fogyasztás által a vízburokban bekövetkezett változások, az emberiség további sorsát is befolyásoló hatások megláttatásával. A környezeti szemlélet fejlesztése valósul meg a lokális károsító folyamatok kölcsönhatások révén megvalósuló globális veszélyforrásokká válásának, valamint az egészséges ivóvíz biztosításának egyre nagyobb nehézségei miatt elengedhetetlen ésszerű, takarékos vízfelhasználás beláttatásával. A környezeti szempontok közé tartozik az egyes víztípusok jellemzése, gazdasági jelentőségük megismertetése példák alapján; veszélyeztetettségük okainak és következményeinek feltárása. A tanulók megismerik az öntözés okozta környezeti problémákat, valamint az ivóvíz-biztosítás nehézségeit és következményeit, a vízzel való takarékoskodás lehetőségét.

A földrajzi övezetesség tematikai egységében az egyes övezeteket veszélyeztető környezeti problémák és azok következményeinek bemutatása jelenik meg. A tanulók számára fontos annak a megértése, hogy az egyes elemekben bekövetkező változások az egész bolygónkra kiterjedő övezetesség rendszerének megbomlásához is vezethetnek és átalakíthatják, illetve létében veszélyeztethetik az egyes társadalmak életét.

Külön tematikai egységként jelenik meg a 9-10. évfolyam földrajz kerettantervében egy környezeti, környezetvédelmi, fenntarthatósági témákkal foglalkozó fejezet. A globális kihívások – a fenntarthatóság kérdőjelei tematikai egység egyik célja a természeti, társadalmi és gazdasági folyamatok közötti egyensúly megőrzésének megértetése, valamint annak a felismerése, hogy a Föld jövőjének szempontjából a környezettudatos termelés és fogyasztás elvének érvényesülése alapvető fontosságú. Fontos cél a környezetbarát termékek és eljárások megismerése, a környezeti témák iránti tájékozódás igényének a kialakítása, valamint a témához kapcsolódó, a médiában elhangzó információk kritikus értelmezése. Célként fogalmazódik meg továbbá az a törekvés a tanulókkal szemben, hogy a fogyasztási szokásaikat a környezeti szempontokat szem előtt tartva alakítsák át, és ezzel tudatos fogyasztói magatartást alakítsanak ki saját magukban és a közvetlen környezetükben egyaránt.

LX. GEORGIKON NAPOK

60th Georgikon Scientific Conference

A globálissá váló környezetszennyezés és következményei témában feladat a lokális szennyeződés globális következményeinek megfigyelése és igazolása példákon keresztül. Cél a környezetkárosító hatások rendszerezése, a közöttük lévő, illetve ok-okozati összefüggések feltárása és a környezetkárosodás életkörülményekre, életminőségre gyakorolt hatásának felismerése.

Az élelmezési válság egyre súlyosbodó témájában az élelmiszertermelés és -fogyasztás területi ellentmondásainak felismertetése; a fokozódó mezőgazdasági termelés környezeti hatásainak, a bioszféra és a talaj sérülékenységének igazolása példák segítségével a kerettantervi cél. A biogazdálkodás bemutatása, annak előnyeinek megismertetése a diákokkal szintén ebben a tantervi egységben található.

A tanulók képet kapnak a mind nagyobb mértékű fogyasztás és a gazdasági növekedés következményeiről. A nyersanyag- és energiaválság kialakulásának folyamatában megismerkednek a tanulók a hatékony energia- és nyersanyag-gazdálkodás lényegével és az alternatív energiaforrások hasznosítási problémáival. Tantervi cél a termelésben és a fogyasztásban érvényesíthető környezeti szempontok bemutatása, a fogyasztói társadalom és a tudatos fogyasztói magatartás jellemzőinek összegyűjtése, összevetése, valamint a hulladékkezelés és a hulladékgazdálkodás fontosságának igazolása, a különböző megoldási lehetőségek összevetése.

Szükséges az egyén társadalmi szerepvállalásának lehetőségeit és a tevékeny közreműködés példáit bemutatni a tanulóknak, ezért szerepelnek a kerettantervben a helyi szerveződések, illetve a regionális és nemzetközi összefogásnak azok a példái, amelyek a környezet védelme és a fenntarthatóság eléréseért jöttek létre. Cél, a természeti, táji értékek és az emberiség kultúrkincseinek védelmében tett lépések fontosságának, jelentőségének feltárása. Megismerkednek a tanulók a legfontosabb nemzetközi szervezetek tevékenységével, a főbb egyezmények, irányelvek célkitűzéseivel, valamint a megvalósítás eredményeivel és nehézségeivel a témakörhöz kapcsolódó aktualitások bemutatásával, források feldolgozásával.

A 9-10. évfolyam végére a kerettantervi cél az, hogy a tanulók lássák be, hogy az egyes geoszférákat ért környezeti károk hatása más szférákra is kiterjedhet. Tudjanak példákat arra, hogy a társadalmi-gazdasági folyamatoknak milyen környezetkárosító hatásai vannak, illetve ezeken keresztül be tudják mutatni a lokális problémák globális következmények elvének érvényesülését. Tudjanak érvelni a fenntarthatóságot szem előtt tartó gazdaság, illetve gazdálkodás fontossága mellett. Ismerjék az egyén szerepét és lehetőségeit a környezeti problémák mérséklésben, nevezik meg konkrét példáit.

Összefoglaló, további javaslatok

A környezeti, környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontok egyaránt megjelennek a Nemzeti alaptantervben és a kapcsolódó kerettantervekben is. A természetföldrajzhoz szorosan kapcsolódó témakörökben – a geoszféra jellemzésénél, valamint a földrajzi övezetességnél – az adott természetföldrajzi egységhez tartozó problémák, kiváltó okaik, következményeik és megoldási lehetőségeik jelennek meg. A társadalom- és gazdaságföldrajzi egységeknél a környezetkárosító emberi tevékenységek kapnak kiemelt szerepet. Az 5-8. és a 9-12. évfolyamon egyaránt szerepel a globális kihívások tanulási egység, mely tartalmát tekintve a Föld globális, regionális és lokális társadalmi, gazdasági és környezeti problémáit, ezek kölcsönhatásait és következményeit mutatja be. Célja ennek a tanulási egységnek a felelősségteljes, környezettudatos magatartás és az egyén társadalmi szerepvállalásának hangsúlyozása. Mindkét tartalmi szabályozó dokumentum kiemelt hangsúllyal kezeli a környezettudatos magatartás fontosságát, az egyén szerepét a környezeti problémák megelőzésében és mérséklésében. Rávilágítanak a dokumentumok arra, hogy a lokális problémáknak globális következményei lehetnek.

További kutatások szükségesek – egyrészt tankönyvi tartalmi, másrészt tanulók tudás- és attitűd vizsgálata – abból a célból, hogy az oktatás tartalmi szabályozó dokumentumaiban a földrajz tantárgyhoz sorolt tartalmi elemek ténylegesen megjelennek-e a tankönyvekben, a diákok birtokában vannak-e az egyes ismereteknek, esetleg rendelkeznek-e a megfelelő attitűddel – természetesen kérdés az is, hogy ezt a családi háttér, vagy az iskolai tananyag, netán egy elhivatott pedagógus eredményezte náluk. Külön érdekes lehet annak a vizsgálata, hogy melyek azok a környezeti, környezetvédelmi, fenntarthatósággal kapcsolatos tartalmak, amelyek kizárólag a földrajz tantárgyban jelennek meg, csak a földrajz órán hallhatnak ezekről a tanulók, vagy nincsenek ilyenek, hiszen ezeknek a megismerése a többi természettudományos tantárgy tanóráinak keretén belül is zajlik.

Irodalomjegyzék

ANTAL L. (1976): A tartalomelemzés alapjai. Magvető, Budapest, 15. p. 85.p.

LX.

GEORGIKON NAPOK

60th Georgikon Scientific Conference

- BABBIE, E. (2003): A társadalomkutatás gyakorlata. Balassi, Budapest
- BERELSON, B (1952): Content Analysis is Communications Research. New York: Free Press. 18 p.
- FÖLDRAJZ KERETTANTERVEK, 5-8. évfolyam, 9-12. évfolyam, A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet mellékletei
- KRIPPENDORF, K. (1995): A tartalomelemzés módszertanának alapjai. Balassi, Budapest, 22. p
- McQUAIL, D. (2003): A tömegkommunikáció elmélete. Osiris, Budapest. 266. p.
- MÓRÉ M. (2010): A tartalomelemzés, mint a szakdolgozatírásban alkalmazható kutatási módszer, in Kovácsné Bakosi Éva (szerk.) Társadalomtudományi tanulmányok III. 47-64 pp.
- NEMZETI ALAPTANTERV (2012): A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról, Magyar Közlöny 10635-10848 pp.
- PIETILÄ V. (1979): Tartalomelemzés. Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 59. p.

LX.
GEORGIKON NAPOK

60th Georgikon Scientific Conference